

PARTEA 1. Complemente de matematică	1
1.1. Curbe și suprafețe exprimate analitic	2
- Ecuțiile parametrice ale unei curbe	2
- Tangenta la o curbă	3
- Normala unei curbe plane	3
- Curbura unei curbe plane	4
- Planuri osculatoare la curbă	5
- Lungimea arcului de curbă	5
- Curbura și torsiunea unei curbe	6
- Elemente de calcul vectorial	6
- Ecuțiile parametrice ale unei suprafețe	7
- Tangenta la o curbă coordonată	7
- Normala la o suprafață	8
- Curburile principale	8
- Curbe și suprafețe echidistante	10
1.2. Generarea curbelor și suprafețelor	11
- Transformări de coordonate	11
- Transformări de vectori	13
- Transformări multiple	13
- Curbe de înfășurare reciprocă	13
- Suprafețe de înfășurare reciprocă	16
- Înfășurătoare, evoluate, centroide	17
- Scheme de generare	19
1.3. Aproximarea curbelor și suprafețelor	21
- Arc spline cubic	21
- Curbă spline cubică	23
- Element de suprafață spline	26
- Suprafață spline bicubică	30
- Suprafață spline biliniară	32
- Calculul local al suprafețelor spline	33
- Polinomul de interpolare a lui Newton	36
- Polinomul de interpolare a lui Newton aplicat curbelor	37
- Polinomul de interpolare a lui Newton aplicat suprafețelor	39
- Derivarea aproximativă	41

2.1. Fundamentele AutoLISP	46
- Introducere	46
- Expresii simbolice	46
- Atomii, listele și cazul special a lui NIL	48
- Evaluarea atomilor și listelor	49
- Funcții aritmetice	51
- Atribuirea	52
- Tipuri de date numerice	53
- Puncte AutoCAD și liste AutoLISP	54
- Extragerea elementelor dintr-o listă	55
- AutoLISP și comenzi AutoCAD	56
2.2. Definirea funcțiilor externe AutoLISP	59
- Definirea unei noi funcții AutoLISP	59
- Utilizarea unui editor de texte la scrierea programelor	60
- Încărcarea în AutoCAD a unui program AutoLISP	62
- Reguli de editare a unui program AutoLISP	63
- Sintaxa funcției <code>defun</code>	64
- Expresiile test și cele condiționale	65
2.3. Definirea de noi comenzi AutoCAD	68
- Comanda de desenare a unui dreptunghi	68
- Cereri de date din AutoLISP	69
- Perfecționarea programului AutoLISP	71
- Comanda de desenare a unui semicerc	72
- Tabloul funcțiilor <code>GET...</code> mai importante	73
2.4. Reprezentarea unor curbe rezultate din calcul	75
- Reprezentarea evolventei	75
- Mărirea vitezei de reprezentare a curbei	77
- Reprezentarea unei elice cilindrice	79
- Funcția <code>cond</code> și despre cicluri	81
2.5. Accesul la baza de date AutoCAD	84
- Nume de entitate	84
- Caracteristicile unei entități	85
- Liste asociate și liste cu punct	86
- Contur orientat unei entități	87
- Funcția de verificare a tipului entității selectate	89
- O funcție utilă de transformare de coordonate	90

2.6. Șirurile, citirea și tipărirea datelor	93
- Funcții de lucru cu șiruri	93
- Caractere de control	94
- Funcții de tipărire	94
- Deschiderea unui fișier pentru citire/scriere	96
- Exemplu de scriere și citire	98
- Tratarea erorilor	100
2.7. Accesul la polilini	102
- Structura unei polilinii	102
- Procesarea elementelor unei polilinii	103
- Analiza informației de la codul 42 (bulge)	106
- Scrierea punctelor într-un fișier	107
2.8. Curbe și suprafețe în AutoCAD	109
- Tipuri de suprafețe AutoCAD	109
- Reprezentarea unei suprafețe elicoidale	110
- Reprezentarea unei curbe spline	113

PARTEA 3. Aplicații	115

3.1. Cercul	116
3.2. Elipsa	117
3.3. Elicea cilindrică	119
3.4. Proiectarea unui șablon neted	122
3.5. Suprafața elicoidală cilindrică	127
3.6. Transportorul melcat	129
3.7. Calculul de intersecție a două conducte	132
3.8. Generarea cicloidei și evolventei	136
3.9. Calculul unui dispozitiv de centrare pe strung, tip Forkardt®	139
3.10. Calculul unui dispozitiv de fixare cu camă, tip Carrlane®	142
3.11. Limitele înfășurării practice	146
3.12. Un calcul de înfășurare de suprafețe	149
3.13. Determinarea profilului dintelui unei roți dințate	152
3.14. Calculul unei foarfeci cu roți dințate necirculare, tip Fiskars®	156
3.15. Profilarea șuruburilor de la o pompă	162
3.16. O proprietate a suprafețelor elicoidale cilindrice	166
3.17. Calculul de prelucrare a unui melc ZK1 generalizat	168

Bibliografie	176

Breviar de funcții AutoLISP	177

PARTEA 1. Complemente de matematică

Această parte instrumentează matematic reprezentarea și calculul curbelor și suprafețelor. Sunt indicate *ecuațiile parametrice* ale curbelor și suprafețelor precum și relațiile de calcul ale unor caracteristici de bază precum: tangenta, normala, curbura, torsiunea, etc. Noțiunile prezentate vor fi reluate și fundamentate prin exemple în partea a treia a manualului. Noțiunile matematice introduse funcționează în punctele regulate ale unei curbe respectiv suprafețe generale și sunt valabile atunci când formulele au sens.

Curbe și suprafețe tehnice pot fi obținute pe baza unor scheme de generare bazate pe mișcări relative simple, care au corespondență în practica prelucrărilor. Corpurilor în mișcare relativă li se asociază sisteme de coordonate. În general se pleacă de la cunoașterea într-un prim sistem a poziției unui punct sau ecuațiile parametrice ale unor curbe/suprafețe, numite *generatoare*. Prin mișcarea relativă cunoscută a celor două sisteme, punctul, curba sau suprafața dată, generează o curbă sau o suprafață, numită *înfășurătoare*, ale cărei ecuații se caută.

Se prezintă în cele din urmă aproximarea curbelor și suprafețelor printr-un calcul care permite înlocuirea unei curbe/suprafețe reale, cunoscută discret prin puncte, cu o curbă/suprafață de interpolare. Interpolarea permite calculul aproximativ al unor mărimi utile în procesul de proiectare-fabricare al curbei/suprafeței reale: tangente, normale, curburi etc. Omagiind nume importante ale domeniului sau sugerând aparatul matematic ce le descrie, se cunosc o serie de metode de interpolare: Coons, Bezier, B-splines, NURB, Newton etc.

Cuprins:

	Pag.
1.1. Curbe și suprafețe exprimate analitic	2
1.2. Generarea curbelor și suprafețelor	11
1.3. Aproximarea curbelor și suprafețelor	21

1.1. Curbe și suprafețe exprimate analitic

Acest capitol instrumentează matematic reprezentarea și calculul în formă parametrică a curbilor și suprafețelor. Sunt indicate ecuațiile parametrice ale curbilor și suprafețelor precum și relațiile de calcul ale unor caracteristici de bază precum: tangenta, normala, curbura, torsiunea, etc. Noțiunile prezentate vor fi reluate și fundamentate prin exemple în cadrul aplicațiilor. Noțiunile matematice introduse funcționează în punctele regulate ale unei curbe respectiv suprafețe generale și sunt valabile atunci când formulele au sens.

Ecuțiile parametrice ale unei curbe

Tehnica apelează frecvent la reprezentarea vectorială sau parametrică a curbilor. Fie astfel o curbă în spațiu (C) și un sistem de referință *ortogonal drept* $OXYZ$, având versorii axelor notați \mathbf{i} , \mathbf{j} , \mathbf{k} . Acestui sistem i se spune *ortogonal* pentru că axele sale sunt perpendiculare între ele, și *drept* pentru că respectă regula mâinii drepte - în sensul că pe versorii \mathbf{i} , \mathbf{j} și \mathbf{k} se pot aranja degetul mare, respectiv arătător și mijlociu al mâinii drepte (figura 1.1).

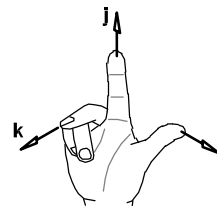
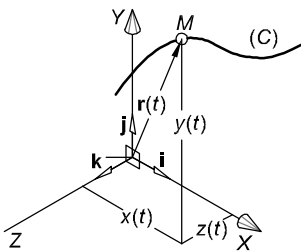

Figura 1.1. O curbă raportată la un sistem ortogonal drept; regula mâinii drepte.

Ecuția vectorială a curbei se scrie în forma [Enciclopedie_1980, pag. 704]:

$$\mathbf{r} = \mathbf{r}(t) = x(t) \cdot \mathbf{i} + y(t) \cdot \mathbf{j} + z(t) \cdot \mathbf{k} \quad (1.1)$$

în care t se numește *parametrul curbei*. Această ecuație apare în forma unui vector de poziție cu punctul de aplicație în originea sistemului de coordonate, iar vârful într-un punct curent pe curbă. Curba astfel reprezentată are un *sens*: sensul de deplasare pe curbă a punctului M , atunci când parametrul t crește (figura 1.2).

O exprimare echivalentă relației (1.1), este cea numită *parametrică*, sub forma unui sistem de trei ecuații scalare:

$$\begin{cases} x = x(t) \\ y = y(t) \\ z = z(t) \end{cases} \quad (1.2)$$

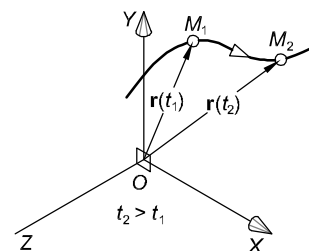

Figura 1.2. Definirea noțiunii de SENS pe o curbă în spațiu.

Pentru curbele plane sistemul se reduce la două ecuații scalare:

$$\begin{cases} x = x(t) \\ y = y(t) \end{cases} \quad (1.3)$$

Tangenta la o curbă

Prin derivarea relației vectoriale (1.1) se obține un nou vector, care are calitatea de a fi *tangent* la curbă în punctul curent M (figura 1.3):

$$\mathbf{r}' = \mathbf{r}'(t) = x'(t) \cdot \mathbf{i} + y'(t) \cdot \mathbf{j} + z'(t) \cdot \mathbf{k} \quad (1.4)$$

în care s-au folosit notațiile:

$$\begin{cases} x'(t) = \frac{dx(t)}{dt} \\ y'(t) = \frac{dy(t)}{dt} \\ z'(t) = \frac{dz(t)}{dt} \end{cases} \quad (1.5)$$

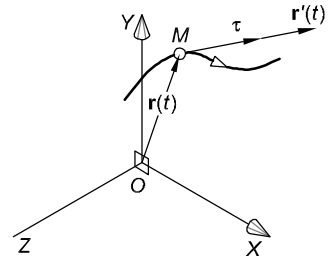

Figura 1.3. Vector tangent într-un punct la o curbă.

Într-un punct al unei curbe cu derivata continuă poate fi dus un singur vector tangent, iar sensul acestui vector este identic cu sensul curbei. Notând cu $\boldsymbol{\tau}$ versorul vectorului tangent, proiecțiile sale vor fi date de relațiile cunoscute:

$$\tau_x = \frac{x'}{\sqrt{x'^2 + y'^2 + z'^2}}; \tau_y = \frac{y'}{\sqrt{x'^2 + y'^2 + z'^2}}; \tau_z = \frac{z'}{\sqrt{x'^2 + y'^2 + z'^2}} \quad (1.6)$$

Normala unei curbe plane

Pentru o curbă în spațiu se poate vorbi despre un singur *plan normal* la curbă într-un punct și de o infinitate de normale. Pentru o curbă plană există într-un punct o singură direcție *normală* (N). Pe această direcție ne vom referi la versorul normal \mathbf{v} , obținut prin rotirea cu 90° în sens trigonometric a versorului tangent $\boldsymbol{\tau}$. Se va imagina în acest sens răsturnarea unui dreptunghi în jurul colțului M , relațiile de calcul ale proiecțiilor versorului normalei pe baza versorului tangentei devenind evidente (figura 1.4):

$$\begin{cases} v_x = -\tau_y \\ v_y = \tau_x \end{cases} \quad (1.7)$$

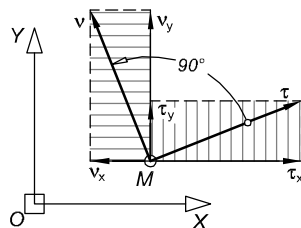
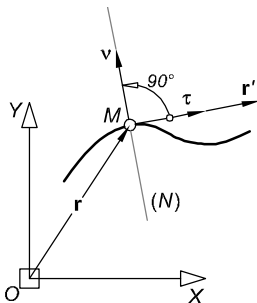

Figura 1.4. Determinarea normalei la o curbă plană, pe baza proiecțiilor tangentei.

Curbura unei curbe plane

Măsura în care se curbează o curbă plană este dată de noțiunile de *curbură* κ , sau *rază de curbură* ρ , legate prin relația:

$$\rho = \frac{1}{|\kappa|} \quad (1.8)$$

Relația (1.8) sugerează curbura drept o mărime susceptibilă de a fi pozitivă sau negativă, iar raza de curbură drept o mărime întotdeauna pozitivă. Pentru o curbă plană definită parametric, relația analitică de calcul a curburii este [Enciclopedie_1980, pag. 534]:

$$\kappa = \frac{x' \cdot y'' - x'' \cdot y'}{(x'^2 + y'^2)^{3/2}} \quad (1.9)$$

în care x', y', x'', y'' sunt derivatele de ordinul unu și doi în raport cu t a funcțiilor (1.3).

Semnul curburii este strâns legat de sensul de parcurs al unei curbe; astfel, asociind o curbă plană cu o șosea, iar punctul curent M cu un automobil ce se deplasează pe șosea în sensul asociat curbei, semnul curburii indică un viraj spre stânga (+) sau dreapta (-), iar modulul său indică cât de strâns este virajul care urmează (figura 1.5). Viraje “strânse” înseamnă trecerea prin puncte cu curbură mare și rază de curbură mică.

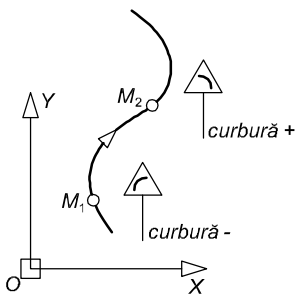

Figura 1.5. Semnul curburii interpretat ca sens al unui viraj pentru un mobil în mișcare.

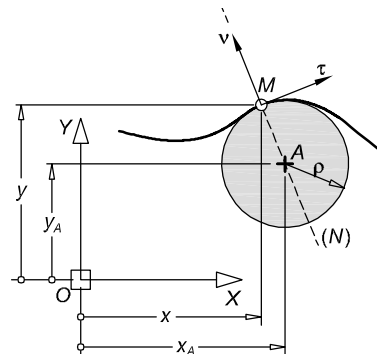

Figura 1.6. Centrul de curbură al unei curbe plane, într-un punct curent M .

În particular, în toate punctele sale o dreaptă are raza de curbură infinită și curbura egală cu zero, iar raza de curbură a unui cerc este o constantă egală cu raza cercului. În general, în diferite puncte ale unei curbe, curburile/razele de curbură sunt diferite. În jurul unui punct alura curbei poate fi aproximată cu un arc de cerc care aparține unui cerc de centru A (figura 1.6), definit prin punctul dat și două puncte învecinate, apropiate. Alegând puncte infinit apropiate, raza cercului de aproximare devine egală cu raza de curbură ρ , iar centrul cercului se numește *centru de curbură*, ale cărui coordonate se calculează cu ajutorul curburii κ și proiecțiilor versorului normalei \mathbf{v} , pe baza relației:

$$\begin{cases} x_A = x + \frac{1}{\kappa} \cdot v_x \\ y_A = y + \frac{1}{\kappa} \cdot v_y \end{cases} \quad (1.10)$$

Planuri osculatoare la curbă

Fie un punct P_0 al unei curbe în spațiu (C) și două puncte P_1 și P_2 alese pe curbă de o parte și alta a punctului P_0 . Prin cele două puncte P_1 și P_2 ducem o secantă și facem ca aceste puncte să tindă spre P_0 – atunci limita către care tinde secanta va fi *tangenta* în P_0 la (C). Pe direcția acestei tangente se află vectorul \mathbf{r}' ale cărui proiecții sunt date de relația (1.5). Existența tangentei este asigurată în punctele zise regulate ale unei curbe; punctele care nu sunt *regulate* se numesc *singulare*, iar proprietățile lor trebuie discutate separat [Enciclopedie_1980, pag. 705].

Planul perpendicular în P_0 pe tangenta se numește *plan normal* al lui (C) în P_0 (plan notat cu $[N]$ în figura 1.7a). Presupunem că curba (C) nu este o dreaptă, prin urmare punctele P_0 , P_1 și P_2 alese mai sus nu sunt coliniare. Trei puncte necoliniare determină un plan. Când punctele P_1 și P_2 tind spre P_0 , planul celor trei puncte va tinde spre o poziție limită numită *plan osculator* $[T]$ la curba (C) în punctul P_0 . Planul perpendicular pe planul normal și pe planul osculator se numește *plan rectificant* în P_0 (notat cu $[R]$ în figura 1.7b).

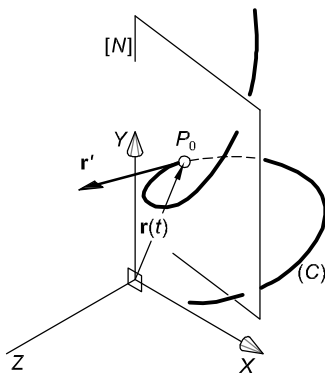

Figura 1.7a. Planul normal la o curbă în spațiu.

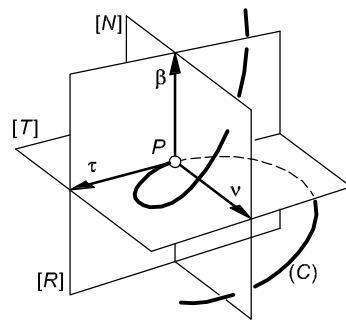

Figura 1.7b. Triedrul osculator al curbei.

Fiecare dreaptă care se află în planul normal și trece prin P_0 este *normală* lui (C) în P_0 . Normala care se află în planul osculator $[T]$ se numește *normala principală* a lui (C) în punctul P_0 iar cea care se află în planul rectificant se numește *binormală*. Vectorii directori ai celor două normale astfel definite sunt:

- $(\mathbf{r}' \times \mathbf{r}'') \times \mathbf{r}'$, pentru normala principală
- $\mathbf{r}' \times \mathbf{r}''$, pentru binormală

Dacă pentru fiecare punct al curbei (C) ducem trei vectori $\boldsymbol{\tau}$, \mathbf{v} și $\boldsymbol{\beta}$ de lungime unitară în direcția tangentei, normalei principale și binormalei, aceștia vor forma un triedru ortonormat care se numește *triedrul mobil osculator al curbei*, sau *triedrul lui Frenet* (figura 1.7b).

Lungimea arcului de curbă

O curbă poate fi trasată aproximativ printr-o linie poligonală compusă din segmente de dreaptă adiacente. Lungimea unei astfel de linii poligonale este egală cu suma segmentelor $\Delta \mathbf{r}$. Suma acestor segmente aproximează lungimea reală a curbei. Pentru un segment de curbă care are reprezentarea parametrică (1.2), cu parametrul t din intervalul $t_0 \leq t \leq t_1$, lungimea arcului de curbă corespunzător va fi dată de integrala [Enciclopedie_1980, pag. 706]:

$$l = \int_{t_1}^{t_2} |\mathbf{r}'| dt \quad (1.11a)$$

unde $|\mathbf{r}'|$ este lungimea vectorului \mathbf{r}' ale cărei proiecții sunt date de relația (1.5).

Dacă dorim exprimarea lungimii arcului ca funcție de parametrul t și ca măsură a lungimii curbei între punctul care are parametrul 0 și punctul corespunzător unui t oarecare, atunci integrala se va scrie de forma:

$$l = \int_0^t |\mathbf{r}'| dt \quad (1.11b)$$

Curbură și torsiunea unei curbe

În evoluția lor generală, curbele în spațiu se curbeză și se torsiunează (răsucesc). Arcul de cerc este evident o curbă plană, de curbură constantă. Prin răsucirea arcului de cerc cu o torsiune constantă, acesta devine curbă în spațiu, de forma unei elice. În cazul general, o curbă în spațiu prezintă *curbură* și *torsiune* variabilă în diferite puncte ale sale. Fie ecuația vectorială a curbei și derivatele sale de ordinul 1, 2 și 3 în raport cu parametrul t , notate astfel:

$$\begin{aligned} \mathbf{r} &= \mathbf{r}(t) = x(t) \cdot \mathbf{i} + y(t) \cdot \mathbf{j} + z(t) \cdot \mathbf{k} \\ \mathbf{r}' &= \mathbf{r}'(t) = x'(t) \cdot \mathbf{i} + y'(t) \cdot \mathbf{j} + z'(t) \cdot \mathbf{k} \\ \mathbf{r}'' &= \mathbf{r}''(t) = x''(t) \cdot \mathbf{i} + y''(t) \cdot \mathbf{j} + z''(t) \cdot \mathbf{k} \\ \mathbf{r}''' &= \mathbf{r}'''(t) = x'''(t) \cdot \mathbf{i} + y'''(t) \cdot \mathbf{j} + z'''(t) \cdot \mathbf{k} \end{aligned}$$

Cu aceste notații, curbură și torsiunea sunt date de relațiile generale [Ionescu_1984, pag. 142-143]:

$$\frac{1}{\rho} = \frac{|\mathbf{r}' \times \mathbf{r}''|}{|\mathbf{r}'|^3} \quad (1.12)$$

$$\frac{1}{T} = \frac{(\mathbf{r}' \times \mathbf{r}'') \cdot \mathbf{r}'''}{|\mathbf{r}' \times \mathbf{r}''|^2} \quad (1.13)$$

În relația curburii, numărătorul este dat de modulul unui produs vectorial, iar numitorul de puterea a treia a modulului vectorului \mathbf{r}' . În relația torsiunii, numărătorul este dat de produsul mixt a trei vectori, iar numitorul de pătratul modulului unui produs vectorial.

Elemente de calcul vectorial

Reamintim câteva relații utile aparținând calculului vectorial. Pentru doi vectori \mathbf{a} și \mathbf{b} dați prin proiecții, *produsul vectorial* este un vector \mathbf{c} ale cărei proiecții sunt:

$$\begin{aligned} \mathbf{c} &= \mathbf{a} \times \mathbf{b} \\ c_x &= a_y \cdot b_z - a_z \cdot b_y \\ c_y &= a_z \cdot b_x - a_x \cdot b_z \\ c_z &= a_x \cdot b_y - a_y \cdot b_x \end{aligned} \quad (1.14)$$